

անկից ցրուեցան մերձակայ աշխարհքները, որ ետքը Փոպկիս, Սոկրիս, ու Ղորիա կոչուեցան : (Թեոսալիոյ ալ տիրեց, և դաշնակցութիւն ըրաւ շրջակայ սահմանաց տասուերկու ժողովուրդներուն հետ, որոնք Ղաշնակցութիւն լ'մփիկտիոնական կ'ըսուէին . կամաց կամաց անոնց սովորութիւնները փոխեց, ուրիշ քաղաքականութիւն մը տուաւ . և այս կերպով նոր ազգի մը ցեղազուլիս եղաւ, որ իր որդիքներէն մէկուն անուամբը Հելլէն կոչուելով՝ այնպէս հռչակաւոր հանդիսացաւ, որ ուրիշ ազգ մը չէ կրցած հասնիլ իրեն : Ինչպէս առաջին հատուածին մէջ ըսած ենք, այս երկու ազգերը՝ Պելասգեանք և Հելլէնք՝ իրարու ազգակից էին . բայց չենք կրնար ըսել թէ արդեօք ինչ պատճառաւ եղաւ որ Հելլէնք այնպիսի երազ ընթացքով քաղա-

քականութեան ծայրը հասան, և Պելասգեանք իրենց մէջ մը առած կըթու թեան աստիճանին մէջ անկից ետքը հաստատ մնացին : Եւս ազգերը սկզբան իրարու հետ միշտ կը պատերազմէին . բայց Հելլէնք շատ զօրացան ու տարածութիւն ընդարձակեցին . իսկ Լաթալիոյ, Լաքադիոյ, ու Լալիդեայ բնակիչները, որոնց չկրցան տիրել Ղորիացիք՝ Հելլէնաց զօրաւորագոյն ժողովուրդներէն մէկը, երկայն ատեն Պելասգեանք անունը պահեցին . սակայն կամաց կամաց բոլոր Պելասգեանք Հելլէնաց հետ խառնուեցան ու անուննին ալ կորսնցուցին : Հոս պատշաճ կը սեպենք այս պատմութիւնը կտրելու, որովհետեւ ասկէց վերջը ալ Հելլէնաց ընթացքին վրայ է խօսելիքը, որ մեր նիւթին վախճանէն դուրս է :

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ա Կ Ի Ց Դ Է Պ Ք

Հիմակոսան Արեւելեան պատերազմը : (Տես երես 92)

ՅՈՒՆԱՆՈՒՄ

3. Ռուսերը Եաշ կը մտնեն :
8. Լորտ Բալմէրսդըն կը ծանուցանէ Մեծին Բրիտանիոյ նուիրակաց սենեկին մէջ թէ Անգլիա ու Գաղղիա ռուս-տաճկական խընդրոյն վրայք միաբան են, թէ մի և նոյն քաղաքավարութիւնը կը շարունակեն և թէ իրարու վրայ կատարեալ վստահութիւն ունին :
13. Գաղղիոյ արապքին գործոց պաշտօնեայն Տրոէն տը Լիւի այսպէս կը գրէ առ կոմսն Վալէվայի՝ գեսպան Գաղղիոյ 'ի Լոնտրա . Առ ժամն պէտք է թողուիք Ռուսաստանին՝ որ ինքը ընտրութիւն ընէ այն զանազան առաջարկութեանց մէջ, որ իրեն գիմացը գրինք՝ Դրան հետ ունեցած գծութեանը վերջ մը տալու վախճանաւ . բայց թէ որ Ռուսաստան՝ միարանեցընելու ու իցէ Զանքերնիս մերժելու ըլլայ, եթէ Դանուբեան գաւառաց գրաւումը գեռ երկնալու ըլլայ, և թէ որ գեռ ուրիշ ծանր գիպուածներ Տաճկաստանի խաղաղութիւնը վերցընելու սպառնան, այն ատեն միացեալ նաւախուժները ալ երկար ատեն չեն կրնար Պէշքա երկաթ նետած կենալ : Հասած կ'ըլլայ այն վայրկեանը, որ Անգլիոյ և Գաղղիոյ նաւազորները Տարտանէլի նեղուցէն անգին անցնին :

14. Բարձրագոյն Դուռը ծանուցապիր մը կուտայ առ Եւրոպական պետութիւնս՝ Ռուսաց Դանուբեան իշխանութիւնները գրաւելուն վրայ . Դրան ու Ռուսաստանի արքունեաց մէջ եղած դաշնագրութիւնները կերպով մըն ալ իրաւունք չեն տար Ռուսաստանի՝ Մոլտաւիա ու Վալաքիա զօրք խաւրելու . անանկ որ այս գաւառներուն գրաւումը ըստ ինքեան պատերազմի հրատարակում մը սեպելու է, որով Դրան ալ իրաւունք կուտայ Ռուսաստան՝ փոխարէն զինուորական ոյժ բանեցընելու : Այսու ամենայնիւ Դուռը ու իցէ թշնամական գործքէ հեռու կը կենայ . սակայն բացարձակապէս ու յայտնապէս կը բողոքէ այս գործքիս դէմ, ու համոզուած ըլլալով՝ որ 1841ին գաշնագրութեան ստորագրող տէրութիւնները իրենց հաւանութիւնը պիտի չտան այդպիսի բռնութեան մը, ինքը (Դուռը) այս բանիս պարագաներուն վրայ տեղեկութիւն մը տուաւ անոնց, ու հիմա պատասխանելոյ սպասելով՝ իր պաշտպանութեանը համար զինեալ վեճակի մէջ է : Սակայն Դուռը միշտ պատրաստ է իր յունիսի ^{1/16}ին առ Նեսսելրոտ կոմսն տուած պատասխանին մէջ (Տ.) խոստացած ապահովութիւնները նորէն խոստանալու . և բաց ասկէց պատրաստ է նաև Բեգրպուրկ արտաքոյ կարգի գեսպան մը

խաւրելու, որպէս զի Ռուսաց գահէն հետ մէկտեղ ետեւէ ըլլայ այնպիսի միաբանութեան հնարք մը գտնելու, որ Ռուսաստանի արքունիքը գոհ ընէ լիովին, միանգամայն առանց մնաս մը բերելու Սուլթանին իրաւանցը: (8 Հէվվալ 1269):

15. Տրոէն տը Լիւի այս շրջաբերական ծանուցագիրը կու տայ յուլիսի 2ին տրուած ռուս պաշտօնագրոյն պատասխան. Անգղիական ու Գաղղիական զորութիւնները Տարտանէլ լի մօտ գտնուելովին՝ ամենեւին մնաս մը չեն բերեր եղած գաշնագրութեանց: Ընդհանրապէս Վալաքիոյ ու Մոլտաւիոյ գրաւումը յայտնի վանցառութիւն մըն է նոյն գաշնագրութեանց: Ռուսաստանին Դրան գէմ ըրած ձեռնարկութիւնը ու իցէ իրաւախոհութեան փորձը անօգուտ կ'ընէ:

16. Լորտ Գլարէնտըն, Մեծին Բրիտանիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայն, պատասխան կու տայ Նեսսեւրոտ կոմսին յուլիսի 2ին շրջաբերականին. Վէհափառ Ղալայի շատ զարմացաւ, երբոր լսեց որ Ռուսաստան կը պնդէ թէ Դանուբեան Իշխանութիւնները՝ Անգղիացոց ու Գաղղիացոց նաւատորմին Տաճկաստանի ջրերը մտնելուն համար առնուեցան: Ռուսաստանի ծովային ու ցամաքային պատերազմի մեծ պատրաստութիւնները, ինչպէս նաև Դրան գէմ ըրած անգագար սպառնալիքները, ալ տարակոյս չէին թողուր Տաճկաստանի ինչպիսի վտանգի մէջ ըլլալուն վրայ: Եւ որովհետեւ Դրան ոտքի վրայ ըլլալը հարկաւոր է Եւրոպիոյ խաղաղութեանը համար, Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութիւնը՝ 1841ին գաշնագրութեանը հաւատարիմ մնալով, այս տարուոյս յունիսի 2ին իր նաւատորմից իրեն կոստանդնուպոլիս գտնուած գեսպանին կարգադրութեանը յանձնեց. բայց անկարելի է որ այդ զգուշութենէն ռուս կառավարութիւնն իր որոշմունքը սահմանած ըլլայ, որովհետեւ որ Նեսսեւրոտ կոմսին մայիսի 31ին ծանուցագրին կը տեսնուի որ այս որոշմունքս արդէն հաստատուած էր: Մնաց որ՝ նաւատորմիդնելուն Պէշքեայի խորշը գտնուիլը գաշնագրութեան մըն ալ գէմ չէլեր, ոչ մէկ կերպով մը ազգաց իրաւանց սկզբանցը գէմ անիրաւութիւն մըն է ամենեւին, և Օսմանեան պետութեան անկախութեանը մնաս մը չտար. իսկ ընդհանրապէս Դանուբեան Իշխանութեանց գրաւումը՝ գաշնագրութեանց և հասարակաց իրաւանց սկզբունքներուն բռնաբարութիւն մըն է, ինչպէս նաև ընդգէմ Սուլթանին ուղղակի թշնամութեան գործք մը, որ իրաւունք ունէր այդպիսի գրգռութեան մը պատերազմ հրատարակել և նաւատորմիդները իրեն պաշտպանութեանը համար՝ կոստանդնուպոլիս մօտենալու հրաւիրել:

24. Աւստրիոյ, Մեծին Բրիտանիոյ, Գաղղիոյ ու Բոսնիոյ լիազօր գործակալները Վէննա կը ժողովուին՝ Արևելեան Խնդիրը խաղաղութեան ձեռնարկելու միջոցները որոշելու համար:

27. Սուլթանը իր հպատակներուն ծանուցում

կ'ընէ. Ռուսաստանը պահանջելով որ յունագաւան օսմանեան հպատակները, և անոնց կրօնքն ու անոնց եկեղեցիները իր պաշտպանութեանը տակ ըլլան, երկու արքունեաց մէջ եղած բարեկամութիւնը կարեւոր: Ռուս բանակին Բրուլէն ասդին անցնիլը թշնամութեան գործ մըն է՝ որ Սուլթանը կը բռնագատէ իր երկիրը պաշտպանութեան վիճակի մէջ գնելու: Խաղաղութիւն ու փոխադարձ միաբանութիւն կը յանձնենք տերութեան ամենայն հպատակաց՝ որ և իցէ կրօնի ու ազգի ալ վերաբերին: (21 Հէվվալ 1269):

31. Վէննայի խորհրդակցութիւնը հետեւեալ առաջարկուած ծանուցագիրը ընդունեցաւ (Տ. 24), որն որ կոստանդնուպոլսոյ ու Բեդրպուրիի արքունեացը ուղղուած է. Վէհափառ Սուլթանը անկեղծութեամբ կը փափաքէ իրեն և Ռուսաստանի Վէհափառ կայսեր մէջը նորէն խաղաղասէր գրացալոյ մը վերաբերութիւններն ու կատարելալ համաձայնութիւն մը հաստատել, որ գծապատկար մօտերս պատահած դժուարակնձիւն դժտութեանց պատճառաւ կտրուեցան: Թէ որ ամէն ատեն Ռուսաց կայսերը հոգ մը ցուցուցած են Օսմանեան պետութեան մէջ եղած յունական եկեղեցոյն ապահարկ ազատութեանցն ու արտոնութեանցը պահպանութեանը համար, Սուլթաններն ալ ոչ երբէք ժխտեցին զանոնք նորէն հաստատելու այլևայլ հրովարտակներով: Արդ Մենշչեքով իշխանին բերած պատճառները լաւ մը կշռելով՝ Բարձրագոյն Դուռը կը ծանուցանէ. Վէհափառ Սուլթանին կառավարութիւնը հաւատարիմ պիտի մնայ Քիւչիւք Քայնարձը և Ագրիանուպոլիս եղած գաշնագրութեանց պայմաններուն գրոյն ու ոգւոյն՝ քրիստոնէական կրօնքին պաշտպանութեանը վրայօք: Վէհափառ Սուլթանը իբրև իրեն անձնական պատուոյն համար պարտք կը համարի միշտ պահել տալ ու պահպանել ու իցէ մնասէ՝ թէ հիմա եղեր է և թէ ետքը՝ այն կրօնական արտոնութիւնները, որ իրեն նախնիքը շնորհած են արևելեան եկեղեցոյն և անիկայ միշտ հաստատ կերպով վայլած է զանոնք. և բաց ասկից՝ նաև մասնակից ընել յոյն եկեղեցին ալ մէկալ քրիստոնեայ եկեղեցեաց շնորհուած առաւելութիւններուն. իսկ ապագային երաշխաւորութեանը վրայ գալով, ասիկայ յայտնի է՝ 1268 տարւոյն Բէպի-Էւլախըր ամսուն 15ին (7 փետրուար 1852) տրուած Խաթի-Կիմայունէ. կը խոստանայ նաև Բարձրագոյն Դուռը պաշտօնական կերպով, որ բաները այս վիճակը մէյ մը առնելէն ետքը ամենեւին փոփոխութիւն մը պիտի չըլլայ՝ առանց Գաղղիոյ ու Ռուսիոյ կառավարութեանց նախնիքաց համաձայնութեանը: Կոյնպէս յանձն կ'առնու Բարձրագոյն Դուռը ստորագրելու գաշնագրի մը, որ Ռուսաց կրօնական շինուածքները՝ իրենց Ասորոց ու Պաղեստինի ընդհանուր հիւպատին իշխանութեանը տակ ձգէ: